

Intimnopartnerski umori v Sloveniji in njihova spolna zaznamovanost

Jasna Podreka¹

Tip umora, pri katerem posebno izstopa spolna zaznamovanost, je nedvomno umor, ki je storjen v heteroseksualnih intimnopartnerskih razmerjih (trajajočih ali prekinjenih). To dokazujejo mednarodne raziskave in tudi statistični podatki za Slovenijo. Podatki kažejo, da gre za tip umora, ki prizadene osebe ženskega spola v večjem deležu kot osebe moškega spola in je najpogostejši vzrok nasilnih smrti žensk po vsem svetu. Prav tako je značilno, da je pri večini intimnopartnerskih umorov moških in žensk prisotno poprejšnje intimnopartnersko nasilje nad žensko partnerko. Zaradi tega se intimnopartnersko nasilje razume kot osnovni dejavnik tveganja za intimnopartnerski umor. Pri proučevanju tipologije teh umorov in njihovih poskusov je analiza kazenskih spisov v Sloveniji pokazala, da obstajajo pri storitvah pomembne specifične razlike glede na spol storilca, in sicer pri dinamikah, vzrokih in povodih zanje. Prav tako je treba takšne zločine razumeti v kontekstu neenakomerne razporeditve moči med spoloma v družbi.

Ključne besede: umori, uboji, poskusi umora, poskusi uboja, intimnopartnersko nasilje, spolna neenakost, moč, dominacija

UDK: 343.611(497.4)

1 Uvod

*»Človekovo življenje je nedotakljivo.«
(17. člen Ustave Republike Slovenije)*

Umor je po najširši in splošni definiciji protipraven in naklepen odvzem življenja ene osebe s strani druge osebe (Bartol, 1995; Brookman, 2005; Dundović, 2007; Pešič, 1972; Sterle, 1999). Kaznivo dejanje umora² sodi med najhujša ka-

zniva dejanja, ki jih pozna človeštvo, saj pomeni, kakor pojasnjuje Sterle (1999: 351), »uničenje človeškega življenja kot najvišje osebne in družbene vrednote«, ali kakor pravi Falk (1990: xi), »življenje je edina posest, ki jo vsak od nas resnično ima«. Umor (tudi njegov poskus) nima negativnih posledic le za žrtev, temveč običajno prizadene tudi njen širši družinski in prijateljski krog, pa tudi storilce in skupnost kot celoto (Brookman, 2005). Prav zato znanstveni krogi in širša javnost posvečajo kaznivim dejanjem umora veliko pozornosti, čeprav je njihov delež med nasilnimi kaznivimi dejanji zelo majhen.³

Kljub velikemu zanimanju za problematiko te najbolj okrutne oblike nasilja pa umori že dolgo niso bili proučevani

¹ Jasna Podreka je profesorica zgodovine in univ. dipl. sociologinja kulture ter mlada raziskovalka na Oddelku za sociologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. E-pošta: jasnepodreka@gmail.com

² V slovenski zakonodaji je Kazenski zakonik, ki je začel veljati 1. 11. 2008 (KZ-1, 2008) vpeljal razlikovanje med ubojem in umorom. Stari Kazenski zakonik Republike Slovenije, ki je veljal od leta 1995 (KZ, 1994), je razlikoval le med pojmom umor in uboj na mah. Umor je opredeljeval 127. člen, in sicer zelo splošno kot dejanje, ko nekdo komu vzame življenje, uboj na mah pa 128. člen: »Kdor koga ubije na mah, ker ga je ta brez njegove krivde z napadom ali hudimi žalitvami močno razdražil [...]«. Novi kazenski zakonik je vpeljal pojem uboj, umor pa oblikoval kot njegovo kvalificirano obliko. Kaznivo dejanje uboja 115. člen KZ-1 (2008) opredeljuje splošno kot dejanje, ko nekdo komu vzame življenje. V 116. členu zakon posebej opredeljuje umor kot dejanje, ko nekdo nekoga umori s tem, da mu vzame življenje: 1. na grozovit ali zahrbtnen način; 2. zaradi ukrepanja pri uradnih dejanjih varovanja javne varnosti ali v predkazenskem postopku ali zaradi odločitev državnih tožilcev ali zaradi postopka in odločitev sodnikov ali zaradi ovadbe ali pričanja v sodnem postopku; 3. za-

radi kršitve enakopravnosti; 4. iz morilske sle, iz koristoljubnosti, zato da bi storil ali prikril kakšno drugo kaznivo dejanje, iz brezobzirnega maščevanja ali iz kakšnih drugih nizkotnih nagibov; 5. z dejanjem, storjenim v hudodelski združbi za storitev takih dejanj. Dejanje uboja na mah opredeljuje 117. člen KZ-1 (2008) in njegova definicija ni spremenjena. Kaznivo dejanje uboja je tako po kazenskopravni definiciji lažje kaznivo dejanje, za katerega je predpisana milejša kazen, od pet do petnajst let, za umor pa najmanj petnajst let. V nadaljevanju bom uporabljala le pojem umor, ki zajema kaznivo dejanje uboja (KZ-1, 2008: 115. čl.) in tudi kaznivo dejanje umora (KZ-1, 2008: 116. čl.).

³ V letu 2011 je po poročilu slovenske policije celotna slovenska kriminaliteta obsegala 88.722 primerov. Od tega je bilo 44 primerov dokončanih ubojev in umorov ter poskusov uboja in umora, kar je 0,049-odstotni delež v celotni kriminaliteti (MNZ, Policija, 2012a).

podrobno in specifično glede na spol.⁴ Polk (1994) meni, da je treba za poglobljeno razumevanje problematike razlikovati med različnimi oblikami umorov in te razlike proučiti glede na spol. Številne teorije so za analize po spolu »slepe« in so zato neuspešne v kritični analizi umorov. Umore je treba kvalitativno razlikovati, saj »kakor ne obstaja neka enotna entiteta, imenovana 'zločin', tako ni enotnega fenomena umora. Analiza kvalitativno različnih umorov osvetljuje specifične vidike konfliktov med različnimi ljudmi, v različnih situacijah in različnih časovnih obdobjih« (Brookman, 2005: 118).

Spolna zaznamovanost posebno izstopa pri umorih v heteroseksualnih intimnopartnerskih razmerjih⁵ (trajajočih in prekinjenih). V tem članku jih bom imenovala intimnopartnerski umori.⁶ Mednarodne raziskave in statistični podatki kažejo na to, da gre za tip umora, ki prizadene ženske v nesorazmerno večjem deležu kakor moške in je najpogostejši vzrok nasilnih smrti žensk (Baldry, 2008; Browne, Williams in Dutton, 1999; Creazzo, 2011; De Suremain, 2011; Garcia, Soria in Hurwitz, 2007; Ioratti in Sánchez, 2011; Karadole in Pramstrahler, 2011; Myght Leth, 2009; Radford in Russell 1992; United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2011). Raziskave prav tako nesporno dokazujejo, da je bilo pri večini intimnopartnerskih umorov moških in žensk predhodno prisotno intimnopartnersko nasilje nad žensko, zaradi česar je to nasilje razumljeno kot osnovni dejavnik tveganja za intimnopartnerski umor (Aldridge in Browne, 2003; Campbell, 1992; Campbell, Glass, Sharps, Laughon in Bloom, 2007; Campbell et al., 2003; Smith, Moracco in Butts, 1998). Takšne ugotovitve rušijo stereotipna prepričanja, da so intimnopartnerski umori osamljeni dogodki ali nesreče, ki se zgodijo nepričakovano, zaradi trenutnega besa ali »izbruha strasti« pri sicer nenasilnih (moških) posameznikih,

⁴ Na problematičnost spolno nevtralnega proučevanja in raziskovanja nasilja so prve opozorile feministične avtorice v sedemdesetih letih 20. stoletja. S statističnimi analizami so pokazale, da nekatere oblike nasilja, kot so posilstvo, nasilje v družini in med partnerjema, zalezovanje, spolne zlorabe otrok, prostitucija, spolno nadlegovanje, intimnopartnerski in družinski umori v nesorazmerno večjem deležu prizadenejo osebe ženskega spola, storilci pa so največ osebe moškega spola (Brownmiller, 1988; Price, 2005).

⁵ S pojmom heteroseksualno intimnopartnersko razmerje razumem razmerja med zakonskimi, zunajzakonskimi in drugimi intimnimi partnerji različnega spola.

⁶ Intimnopartnerski umori so v Sloveniji v znanstveni literaturi (Sterle, 1999; Voglar, 1997) in v medijski javnosti pogosto obravnavani pod tipologijo družinskih umorov, kamor sodijo še umori staršev ali potomcev, sorojencev ali drugih ožjih sorodnikov. Tako kot pojma družinsko nasilje ali nasilje v družini je tudi pojem družinski umor neustrezen iz več razlogov (Veselič, 2004), med drugim zaradi različnih, tudi zakonskih definicij družine (gl. npr. različni definiciji v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004) in Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (2008)).

in dokazujejo, da gre praviloma za končni akt v kontinuumu nasilja v intimnopartnerskem odnosu. Raziskave opozarjajo tudi na pomembne razlike v dinamiki, vzrokih in povodih pri intimnopartnerskih umorih žensk v primerjavi z intimnopartnerskimi umori moških.

V članku predstavljam kvalitativno analizo intimnopartnerskih umorov in ubojev ter njihovih značilnosti glede na spol. Poleg kaznivih dejanj umora in uboja bom obravnavala tudi poskuse teh kaznivih dejanj. Čeprav lahko v kazensko-pravni teoriji najdemo zelo različne in nasprotujoče si razprave o poskusu umora in uboja, zagovarjam stališče, da pri resnosti in teži dejanja med dokončanostjo in poskusom ni razlike. Kazenski zakonik v 34. členu opredeljuje poskus⁷ kot ravnanje, ko je nekdo »naklepno kaznivo dejanje začel, pa ga ni dokončal« (KZ-1, 2008), pri čemer pa storilec od dokončanja kaznivega dejanja ne odstopi prostovoljno,⁸ temveč dokončanje navadno preprečijo druge okoliščine.

V članku predstavljam kvalitativno analizo 30 intimnopartnerskih umorov in poskusov umora, ki so se zgodili v Sloveniji v letih 2000–2011. Proučila sem njihove osnovne značilnosti in jih primerjala z ugotovitvami mednarodnih raziskav, ki dokazujejo, da gre za izrazito spolno zaznamovano obliko nasilja. Predstavljene bodo tudi ugotovitve iz Evrope in Slovenije, čeprav je raziskovanje intimnopartnerskih umorov tu precej pomanjkljivo in še nerazvito.⁹ Spolno

⁷ Kakor pojasnjujejo Bavcon, Šelih, Korošec, Ambrož in Filipič (2009), vprašanje v zvezi s poskusom vzbuja zelo burne in kontraktorne razprave v kazensko-pravni teoriji in sodni praksi. Teorija ločuje med objektivno in subjektivno stranjo poskusa. Pri objektivni storilec uresniči bodisi samo nekatere (nedokončan poskus) bodisi vse znake kaznivega dejanja (dokončan poskus) in s tem spravi v nevarnost zavarovano dobrino, ob tem pa ne uresniči prepovedane posledice. Pri subjektivni strani poskusa ravna naklepno oziroma odločno in na zunaj vidno, tako da izrazi svojo voljo – uresničiti prepovedano posledico. Stališča se razlikujejo glede na pripisovanje večjega pomena bodisi objektivni bodisi subjektivni strani poskusa (ibid.: 310). Odločitev za vključitev poskusov intimnopartnerskih umorov in ubojev podpiram s stališčem o subjektivni strani poskusa, ki kaže na storilčevo voljo, da uresniči kaznivo dejanje.

⁸ Prostovoljni odstop je posebej opredeljen v 36. členu KZ-1 (2008): »Storilcu, ki je poskušal storiti kaznivo dejanje, pa je prostovoljno odstopil od njegove storitve, se sme odpustiti kazen«, ter: »Če storilec prostovoljno odstopi od storitve kaznivega dejanja, se ga kaznuje za tista dejanja, ki pomenijo kakšno drugo samostojno kaznivo dejanje«.

⁹ Čeprav je tradicija raziskovanja problematike intimnopartnerskega in družinskega nasilja dolga, so tematiko intimnopartnerskih umorov dolgo – in jo ponekod še vedno – precej zanemarjali v sociologiji, kriminologiji, socialnem delu in v drugih strokovnih in akademskih krogih. Prav tako je bilo za žrtve in storilce intimnopartnerskih umorov majhno zanimanje pri raziskovanju

zaznamovanost intimnopartnerskih umorov bom preverjala s pomočjo štirih osnovnih hipotez: prvič, v Sloveniji je delež intimnopartnerskih umorov in poskusov umora žensk bistveno višji od deleža intimnopartnerskih umorov ter poskusov umora moških; drugič, intimnopartnerski umor je najpogostejši vzrok nasilnih in namernih smrti žensk; tretjič, najresnejši dejavnik tveganja za intimnopartnerski umor moških in žensk je predhodno intimnopartnersko nasilje partnerja nad partnerko; in četrtič, značilnosti, motivi oz. povodi in dinamike intimnopartnerskih umorov žensk so največ povezani z izrazitim ljubosumjem, ki izhaja iz »posestništva« moškega nad partnerko in se izraža v dominaciji, nadzorovanju, posevnosti, česar pri intimnopartnerskih umorih moških skoraj ni. Kvalitativno analizo bom podprla s statističnimi podatki o deležu intimnopartnerskih umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja, ki so se v Sloveniji zgodili v letih 2000–2011, s poudarkom na razliki med spoloma.¹⁰

2 Delež intimnopartnerskih umorov ter razlika po spolu

Mednarodne raziskave in statistični podatki kažejo pomembno spolno razliko v deležih intimnopartnerskih umorov žensk in moških. Urad ZN za droge in kriminal v poročilu »Global Study on Homicide« (UNODC, 2011)¹¹ ugotavlja, da so na globalni ravni umori žensk povezani s predhodnim intimnopartnerskim oz. družinskim nasiljem. Osnovni trend pri umorih, ki prizadenejo ženske, je povezan s stopnjo intimnopartnerskega oz. družinskega nasilja, ne pa s strelnimi spopadi, organizirano kriminaliteto ali uličnim nasiljem, kar je zlasti značilno za umore moških. V Evropi so v letu 2008 več kakor polovico žensk umorili družinski člani, in sicer v 35 odstotkih primerov nekdanji ali aktualni zakonski partner,¹² v 17 odstotkih pa drugi sorodniki. Moške so v 5 odstotkih

primerov umorile aktualne ali nekdanje zakonske partnerke, v 10 odstotkih pa drugi družinski člani. Poročilo zaključuje, da so intimnopartnerski umori najpogostejši tip umora žensk na globalni ravni (UNODC, 2011). Po statističnih podatkih je v ZDA v letih 1976–2005 intimnopartnerski umor predstavljal 30 odstotkov vseh umorov žensk¹³ in 5 odstotkov vseh umorov moških¹⁴ (Bureau of Justice Statistics, 2012). Podobna razmerja kažejo številne mednarodne raziskave na podlagi nacionalnih statističnih podatkov. Aldridge in Browne (2003) navajata statistične podatke za Anglijo in Wales za obdobje 1999–2000; delež žensk, ki so jih umorili nekdanji ali aktualni zakonski ali intimni partnerji, je bil 37 odstotkov, delež moških, ki so jih umorile nekdanje ali aktualne zakonske ali intimne partnerke, pa 6 odstotkov. Avstralska raziskava¹⁵ poroča o podobnem razmerju; v letih 1989–1999 je bilo 57,6 odstotka žensk žrtev intimnopartnerskega umora, medtem ko je bil delež moških žrtev takšnega umora 11 odstotkov (Mouzu, 2001). Na območju južne Danske ugotavljajo, da intimnopartnerski umori predstavljajo več kakor četrtino vseh umorov v tej regiji ter da so žrtve takih umorov večinoma ženske, storilci pa moški; skoraj polovico (45 odstotkov) vseh umorov žensk v tej regiji so storili nekdanji ali aktualni intimni partnerji (Mygind Leth, 2009).

Statistični podatki za Slovenijo kažejo podobne trende. Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve je bilo v letih 2000–2011 v Sloveniji 212 žensk žrtev poskusa kaznivih dejanj umora ali uboja ter dokončanega umora ali uboja. Od tega so 92 (43 odstotkov) umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja storile osebe, zapisane v kategorijah »nekdanji zakonec oziroma intimni partner«, »intimni partner« in »zakonec«.¹⁶ Ženske v Sloveniji le redko umorijo osebe, s katerimi nimajo odnosov ali niso v sorodstvu (Graf 1). Popolnoma drugačni so podatki o moških žrtvah (Graf 2). Delež moških med žrtvami umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja je sicer znatno višji kakor delež žensk. Tako je bilo v letih 2000–2011 med žrtvami kaznivih dejanj umora in uboja ter poskusa umora in uboja 486 oseb moškega spola, 35 teh kaznivih dejanj (7 odstotkov) pa so povzročile osebe, evidentirane v kategorijah

nasilja nad ženskami (Stout, 2001: 41), kar se je spremenilo šele v zadnjem desetletju. Glavnina raziskav je nastala v feminističnem konceptualnem okviru. Najdaljšo tradicijo raziskovanja intimnopartnerskih umorov imajo ZDA in Kanada, bogato tradicijo pa tudi Velika Britanija in Avstralija, zato se bo naš teoretični pregled opiral zlasti na raziskave iz teh držav.

¹⁰ Statistični podatki so bili pridobljeni na Ministrstvu za notranje zadeve. To je edini organ v Sloveniji, ki – od leta 1999 – vodi statistiko o umorih glede na odnos med žrtvijo in storilcem.

¹¹ Študija je zajela večino držav sveta, med njimi Slovenijo.

¹² Študija je zajela le umore med aktualnimi in nekdanjimi zakonskimi partnerji in izpustila zunajzakonske oz. intimne partnerje, ki pa, kakor dokazujejo številne študije in bo v nadaljevanju razvidno iz podatkov za Slovenijo, predstavljajo pomemben delež storilcev intimnopartnerskih umorov, ta delež pa v zadnjem času tudi narašča (Campbell et al., 2007). Zato je upravičena domneva, da je podcenjen delež, ki ga navaja UNODC.

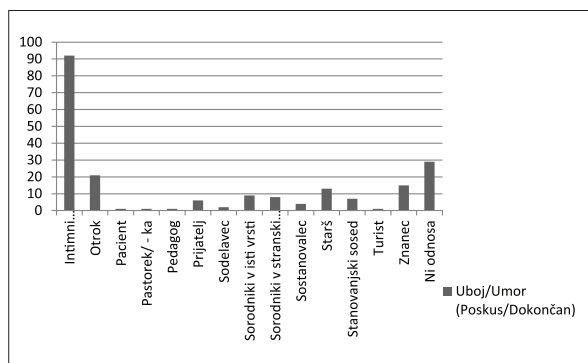
¹³ V 18,3 odstotka primera je bil morilec zakonec, v 1,4 odstotka nekdanji zakonec, v 10,4 odstotka pa zunajzakonski partner.

¹⁴ V 3 odstotkih primerov je bila morilka zakonska partnerka, v 0,2 odstotka nekdanja zakonska partnerka in v 1,8 odstotka zunajzakonska partnerka.

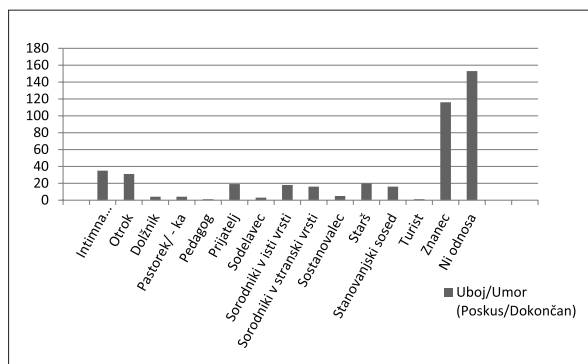
¹⁵ Podatki so povzeti po National Homicide Monitoring Program, s katerim združijo vse umore v Avstraliji, ki jih identificirajo država in teritorialne policijske enote. Podatki obsegajo skupaj 2.821 umorov, ki so se zgodili od 1. 7. 1989 do 30. 6. 1998 (Mouzu, 2001: 166).

¹⁶ Drugi najpogostejši storilci umorov žensk so osebe, zabeležene v kategoriji »ni odnosa« (13,67 odstotka), na tretjem mestu pa so »otroci« (9,09 odstotka).

»nekdanji zakonec oziroma intimni partner«, »intimni partner« in »zakonec«. ¹⁷ Moške so najpogosteje umorile osebe, evidentirane v kategorijah »ni odnosa« (31,48 odstotka) in »znanci« (23,86 odstotka).

Graf 1: Število obravnavanih kaznivih dejanj umora in uboja (vključno s poskusi) v letih 2000–2011 z žrtvami ženskega spola glede na odnos osumljenca do žrtve
Vir: MNZ, Policija (2012b)

Graf 2: Število obravnavanih kaznivih dejanj umora in uboja (vključno s poskusi) v letih 2000–2011 z žrtvami moškega spola glede na odnos osumljenca do žrtve
Vir: MNZ, Policija (2012c)

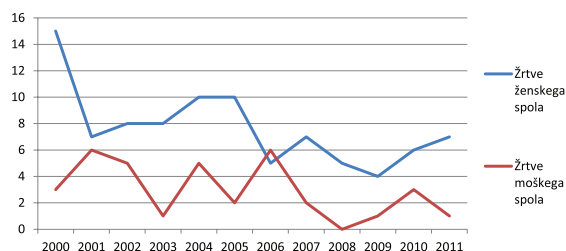
V letih 2000–2011 je bilo v Sloveniji 127 intimnoperskih umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja,

¹⁷ Iz podatkov ni mogoče razbrati, kakšen je delež umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja v homoseksualnih parih, saj ministrstvo statistično vodi le podatke glede na spol storilca in/ali spol žrtve posebej, ne pa v njuni medsebojni korelaciji. Na osnovi ugotovitev tujih raziskav je možna domneva, da je delež intimnoperskih umorov in ubojev ter poskusov umora in uboja v homoseksualnih razmerjih minimalen.

pri čemer je bilo med žrtvami 92 (72,44 odstotka) žensk in 35 (27,55 odstotka) moških. Iz Grafa 3 je razvidno, da se je delež intimnoperskih ubojev in umorov ter poskusov ubojev in umorov v zadnjih desetih letih znatno zmanjšal, čeprav se delež intimnoperskih umorov žensk od leta 2009 ponovno povečuje. ¹⁸ O splošnem upadanju deleža intimnoperskih umorov moških in žensk poročajo tudi raziskave v Kanadi in ZDA, ki upadanje pripisujejo največ pomembnim družbenim in institucionalnim spremembam v zvezi z ukvarjanjem, razumevanjem in reševanjem problematike intimnoperskega in družinskega nasilja v zadnjih tridesetih letih (Campbell et al., 2007; Gartner, Dawson in Crawford, 2001). ¹⁹

¹⁸ Leta 2009 so bili štiri intimnoperski umori žensk, leta 2010 šest in leta 2011 sedem (MNZ). Policija je leta 2011 v primerjavi z letom poprej zaznala 18,2-odstotno zmanjšanje obravnavanih kaznivih dejanj nasilja v družini in 3,9-odstotno zmanjšanje kršitev javnega reda in miru zaradi nasilja v družini, vendar se je v istem obdobju število intimnoperskih umorov žensk povečalo. Tako je policija v letu 2010 obravnavala 2.344, v letu 2011 pa 1.917 kaznivih dejanj nasilja v družini; v letu 2010 je zaradi nasilja v družini obravnavala 3.857 kršitev Zakona o varstvu javnega reda in miru, leto pozneje pa 3.705. Policija ugotavlja, da je to lahko med drugim posledica doslednega izrekanja ukrepa prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi, s čimer so v več primerih preprečili ponovitev kaznivnega dejanja (MNZ, Policija, 2012a).

¹⁹ Campbell et al. (2007) poročajo, da se je v ZDA delež intimnoperskih umorov zelo zmanjšal, vendar je to zmanjšanje bistveno večje pri intimnoperskih umorih moških kot pri intimnoperskih umorih žensk. Gartner et al. (2001) prav tako ugotavljajo za Ontario v Kanadi, da se je sicer v obdobju 1974–1994 znatno znižal delež intimnoperskih umorov na splošno, vendar predvsem na račun upada intimnoperskih umorov moških, saj se delež intimnoperskih umorov žensk ni bistveno zmanjšal. Avtorice povezujejo upad deleža takšnih umorov moških z rastjo in razvojem storitev za pomoč ženskam – žrtvam nasilja v družini po letu 1984. S tem naj bi se zmanjšalo predvsem tveganje za moške, da jih umorijo intimne partnerke, medtem ko pri ženskah ostaja tveganje sorazmerno enako. Eno od možnih razlag vidijo v tem, da so storitve pomoči učinkovitejše pri zaščiti nasilnežev pred ofenzivnim ravnanjem njihovih partnerk in pa v zaščiti žensk pred nasiljem (Gartner et al., 2001: 152), saj se ženske bolj nagibajo k umoru partnerja, kadar so poprej same dolgo žrtve njegovega nasilja, in umorijo takrat, ko ne vidijo drugega izhoda (Browne, 1987). Če so dostopne storitve in zatočišča za žrtve nasilja, žrtve v njih vidijo možnost za izhod iz nasilnega odnosa (Gartner et al., 2001: 152) in redkeje posežejo po tako skrajni obliki nasilja, kot je umor.

Graf 3: Število intimnopartnerskih umorov in poskusov umorov žensk in moških v Sloveniji v letih 2000–2011
Vir: MNZ, Policija (2012b, 2012c)

Predstavljeni podatki tako ne puščajo dvoma o sklepu, da tudi v Sloveniji ženske najpogosteje umorijo osebe, s katerimi imajo tesna intimna razmerja, kar za moške ne velja.

3 Spolna dinamika intimnopartnerskih umorov

V strokovni literaturi v zvezi z intimnopartnerskimi umori in uboji poudarjajo kot absolutne dejavnike tveganja predhodno intimnopartnersko nasilje in neposredne grožnje s smrtjo, grožnje ženske s prekinitvijo partnerske zveze ali njena prekinitvev ter izrazito ljubosumje in zalezovanje (Browne, 1987; Browne et al., 1999; Campbell, Webster in Glass, 2009; Campbell et al., 2007; Campbell et al., 2003; Dixon, Hamilton-Giachritsis in Browne, 2008; Glass, Laughon, Rutto, Bevacqua in Campbell, 2008; McFarlane et al., 1999; Radford in Russell, 1992; Russell in Harmes, 2001; Smith et al., 1998; Wilson in Daly, 1998).²⁰ Nekateri avtorji in avtorice posebej opozarjajo na dve značilnosti intimnopartnerskih umorov žensk, pri katerih so storilci moški, in sicer na uporabo ekstremnega nasilja pri storitvi kaznivega dejanja (Campbell, 1992; Gartner et al., 2001) ter »kolateralne« umore (Programme Daphne III – 2007, 2010) oziroma umore multiplih žrtev (Serran in Firestone, 2004).

3.1 Metodologija

V članku se opiram na pregled 30 naključno izbranih pravnomočno zaključenih kazenskih zadev iz vseh okrožnih

sodišč v Sloveniji²¹ za kazniva dejanja umora in poskusa umora po 127. členu KZ (1995) (29 primerov) in po 116. členu KZ-1 (2008) (1 primer), ki so bila storjena v obdobju od leta 2000 do 2011. V proučenih kazenskih zadevah so bili v 24 primerih storilci teh kaznivih dejanj osebe moškega in žrtve ženskega spola, v 6 primerih pa so bile storilke ženskega spola, žrtve pa moškega spola. V vseh primerih je bilo med žrtvijo in storilcem še trajajoče ali pa prekinjeno intimnopartnersko razmerje. Intimnopartnersko razmerje pri tem razumem širše, neodvisno od njegovega trajanja ali pravnega statusa. To pomeni, da so bile v analizo vključene aktualne in nekdanje zakonske in izvenzakonske skupnosti ter intimnopartnerska razmerja, ki jih zaradi trajanja, legalnega statusa ali oblike ne moremo kategorizirati kot zakonska ali izvenzakonska razmerja. To so npr. razmerja, kjer žrtev in storilec nista nikoli živela skupaj, v razmerju pa sta bila kratek čas ali le občasno.

Kazenske zadeve sem analizirala s proučevanjem kazenskih spisov, ki so bili osrednji vir informacij o osebnih podatkih storilca in žrtve, o okoliščinah, povezanih z zgodovino njunega odnosa, in o storitvi kaznivega dejanja. Vsak kazenski spis je namreč opremljen z dokumentacijo, ki jo sodišče pridobi za potrebe odločanja o krivdi storilca, vrsti kaznivega dejanja ter ustrezni vrsti in višini kazni. V spisih se hranijo kazenske ovadbe za očitano kaznivo dejanje; obtožnice; uradni zaznamki o izjavah obdolženega oz. obdolženke, prič in preživele oškodovanke oz. preživelega oškodovanca; psihiatrično izvedensko mnenje obdolženega oz. obdolženke (s katerim dobimo natančen vpogled v duševno stanje obdolženega oz. obdolženke): obdukcijski zapisniki v primerih umorov; pri poskusih umora zdravniška poročila o poškodbah žrtve; poročila različnih institucij (npr. centrov za socialno delo, policije, zdravstvenega osebja) o predhodnih obravnavah, vpletelih zaradi nasilja; pravnomočne sodbe ter zelo različna druga dokumentacija, ki je relevantna za kazenski postopek. Tako je bilo mogoče pridobiti vse osebne podatke storilcev (letnica in kraj rojstva, poklic, izobrazba, mesečni dohodek, premoženje, predhodna kaznovanost ter vpletenost v druge kazenske postopke) in večino osebnih podatkov žrtev. Natančne osebne podatke žrtve je bilo mogoče pridobiti zlasti v primerih, ko je žrtev preživela napad, saj je bila priča v postopku. Nekoliko težje je bilo razbrati nekatere osebne podatke pokojnih žrtev (na primer izobrazbo in poklic), saj jih sodišče, razen če so o njih poročale priče, ni posebej zbiralo.²²

²⁰ Kot relevantne dejavnike, povezane z intimnopartnerskimi umori, strokovna literatura navaja tudi zlorabo alkohola in drugih psihoaktivnih substanc, motnje v duševnem zdravju ter nekatere socialno-demografske dejavnike, kot so odnos med žrtvijo in storilcem, znatna razlika v starosti med žrtvijo in storilcem, nižji izobrazbeni in socialni status ter nezaposlenost, kar bomo v tem članku izpustili zaradi prostorske omejitve.

²¹ V Sloveniji je 11 okrožnih sodišč: v Celju, Kopru, Novi Gorici, Kranju, Krškem, Ljubljani, Novem mestu, Mariboru, Murski Soboti, Ptuj in Slovenj Gradcu.

²² V primerih pokojnih žrtev sem lahko razbrala osebne podatke iz uradnih zaznamkov zaslišanih prič ali obdolženca.

3.1.1 Zgodovina intimnoperskega nasilja

Zgodovina predhodnega intimnoperskega nasilja se pri pregledu izbranih primerov izkaže za najpomembnejši dejavnik tveganja za intimnoperski umor. V veliki večini pregledanih primerov intimnoperskih umorov in poskusov umora je bila prisotna zgodovina intimnoperskega nasilja nad žensko partnerko, pa naj sta bila žrtev ženska ali moški.²³

Kadar so bile žrtve ženskega spola, je v veliki večini primerov (87 odstotkov ali pri 21 od 24) mogoče brez dvoma govoriti o zgodovini intimnoperskega nasilja, ki mu Johnson (2008) pravi »*intimni terorizem*«. To pomeni, da je nasilni partner uporabljal multiple taktike nasilja (fizično, psihično, spolno, ekonomsko nasilje in zalezovanje) z namenom, da bi permanentno in dolgoročno nadzoroval partnerko, partnerka pa nasilja ni vračala. V dveh tretjinah primerov (14 od 21 ali 67 odstotkov), v katerih je bilo prisotno predhodno nasilje, so nasilni partnerji nad partnerkami izvajali fizično in psihično nasilje,²⁴ medtem ko v tretjini primerov (7 od 21 ali 33 odstotkov) partner ni bil fizično nasilen, je pa nad partnerko izvajal različne oblike psihičnega nasilja,²⁵ kot so izrazito ljubosumje, nadzorovanje, zalezovanje, nadlegovanje, posesivnost, verbalno nasilje in poniževanje. V nekaterih, sicer redkih primerih so žrtve poročale tudi o spolnem nasilju, kar pomeni, da so jih partnerji silili v nezaželene spolne odnose.²⁶ Nasilje je bilo

v večini primerov prisotno zelo dolgo, od deset do trideset let. Le v nekaj primerih so nasilna razmerja trajala dve leti ali manj, le dve razmerji pa od pet do deset let.²⁷

Z analizo primerov je bilo mogoče pri žrtvah in v okolici ugotoviti problem neprepoznavanja nekaterih oblik psihičnega nasilja in s tem njegove nevarnosti. Če je bil partner fizično agresiven nad partnerko, so širša okolica, zaslišane priče in preživele žrtve takšno vedenje brez dvoma označile za nasilno in moškega za nasilnega. Če sicer psihično nasilen partner ni bil fizično nasilen, so priče in/ali preživele žrtve bolj kakor o psihičnem nasilju govorile o ljubosumju, ki se je pogosto stopnjevalo v hude izbruhe jeze, pri čemer pa ne preživele žrtve in ne priče v postopku takšnega ravnanja niso označile za nasilno ali posebno problematično, kar ponazarjata tudi citata iz pravnomočnih sodb:

Primer A: »*Priče skladno povedo, da obdolženi fizično naj ne bi bil nikoli nasilen, samo izredno ljubosumen.*«

Primer B: »*Po pričevanju oškodovanke sta se pred tem dobro razumela, partner je bil le zelo ljubosumen.*«

Ljubosumje se pogosto enači z oblikami vedenja, kot so pretirane zahteve po pozornosti, nadzorovanje, preprečevanje socialnih stikov, zasledovanje. Uporaba izraza ljubosumje za opisovanje takšnih oblik vedenja se ne zdi ustrezna, saj je čustvo ljubosumja, čeprav ga strokovna literatura obravnava zelo različno, pogosto razumljeno v povezavi s čustvom ljubezni in strahu pred izgubo ljubljene osebe (Milivojević, 2004). Opisane oblike vedenja z ljubeznijo nimajo veliko skupnega, saj izražajo »posestniško« in dominirajočo držo do drugega, ki se prenaša po navidezno »prefinjjenih« poteh, zaradi česar žrtve ne zaznava negativnih učinkov tega vedenja.²⁸

odnose kot svojo dolžnost znotraj partnerske zveze in jih zaradi tega ne razumejo kot nasilje.

²⁷ Koliko let je v povprečju trajalo nasilje, je zelo težko ugotoviti, saj ne žrtve ne priče ne znajo natančno povedati, kdaj se je nasilje začelo. Lahko pa približno sklepamo o trajanju nasilja glede na trajanje partnerskih zvez in glede na približno oceno žrtve in/ali prič, kdaj so začele zaznavati nasilje. Navadno je bilo to povezano s prvimi fizičnimi napadom.

²⁸ Pri razumevanju tega, da ženske nekaterih oblik psihičnega nasilja ne zaznavajo kot škodljivih, si lahko pomagamo z Bourdieuevim konceptom simbolnega nasilja. Avtor ga razume kot »mehko, neobčuteno nasilje, nevidno celo njegovim žrtvam, nasilje, ki se pravzaprav dogaja po simbolnih poteh sporazumevanja in zavedanja ali natančnejše, nezavedanja, spoznavanja ali celo čustvovanja« (Bourdieu, 2010: 2). S pomočjo koncepta simbolnega nasilja pojasnjuje načine, kako se v družbi vsiljuje in prenašata (moška) dominacija in s tem povezana paradoksalna logika dominiranja in podrejanja. Podrejanje ne poteka vselej s prisilo, temveč lahko tudi preko nezavednega ali zavednega prilagajanja podrejenih družbeni ureditvi, ki jo razumejo kot univerzalno, torej objektiv-

²³ Tako kot ugotavljajo že navedene tuje raziskave, tudi Matjaž Voglar v članku »Družinski umori v Sloveniji« ugotavlja, da gre v primerih intimnoperskih umorov moških in žensk največkrat za »neurejene družine, kjer so pogosti prepiri in nasilje, praviloma pa je nasilnež moški« (Voglar, 1997: 52). Kakor pojasnjuje avtor, je bila »večina partnerjev ubitih med seanso nasilja ali na začetku dogodka« in le majhen del umorov se je zgodil nepričakovano (ibid.).

²⁴ Prisotnost nasilja potrjuje preživele žrtve in zaslišane priče. V nekaterih spisih je mogoče, čeprav redkeje, najti o tem tudi potrdila institucij, kot so centri za socialno delo, policija, osebni zdravniki, psihiatrične ustanove, ki so že v preteklosti ali pred dogodkom obravnavale par ali družino zaradi storilčevega nasilja.

²⁵ Ambrož (2003: 15) v članku »Novo (odkrito) nasilje – psihično nasilje (med partnerjema)« navaja definicije psihičnega nasilja, povzete po različnih avtorjih; na kratko bi lahko rekli, da je psihično nasilje »*ravnanje oziroma odnos, za katerega so značilni: pretirana kritičnost, socialna izolacija, ljubosumje, verbalno nasilje, posesivnost, grožnje, ki se nanašajo na partnersko razmerje, grožnje z nasiljem, poniževanje, nadzorovanje, zbujanje občutkov krivde in manjvrednosti, postavljanje ultimativnih zahtev po osrednji pozornosti.*«

²⁶ Navajam oblike nasilja, katerih prisotnost je mogoče z gotovostjo določiti na podlagi dokazov, shranjenih v kazenskih spisih. Ko govorimo o spolnem nasilju, pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da so takšni primeri zelo verjetno redki zato, ker praviloma žrtve o spolnem nasilju ni nihče posebej vprašal. Obenem pa obstaja tudi velika verjetnost, da tudi same ženske tovrstnega nasilja niso prepoznale, saj, kakor ugotavljajo nekateri avtorji in avtorice (Finklehor in Yllo, 1993), številne ženske zaradi različnih pritiskov razumejo spolne

V 12,5 odstotka primerov (3 od 24) med vsemi intimnopartnerskimi umori in poskusi umora, kjer so bile žrtve ženske, pa ni bilo mogoče popolnoma zanesljivo ugotoviti, ali je bilo nasilje med partnerjema prisotno pred obravnavanim kaznivim dejanjem in v kakšni obliki. Sodeč po zaključkih sodišč bi lahko te primere kategorizirali kot »*situacijsko partnersko nasilje*« (Johnson, 2008), kjer je med partnerjema prihajalo do pogostih, lahko tudi nasilnih sporov, vendar nobeden od njiju nasilja ni uporabljal v kontekstu izvajanja nadzora. V vseh treh primerih so pričë, storilci in žrtve, ki so preživeli napad, poročali o tem, da sta se žrtev in storilec pred kaznivim dejanjem dobro razumela, da pa je med njima občasno prihajalo do sporov.

V polovici primerov, v katerih so bile storilke intimnopartnerskih umorov ženske, je mogoče govoriti o prisotnosti oblike nasilja, ki jo Johnson (2008) imenuje »*nasilni upor*« (»*violent resistance*«). S tem poimenujemo obliko nasilja, ko je moški partner nasilen in nadzorovalen, je »*intimni terorist*«, žrtev pa nasilje uporabi zato, da bi se uprla splošnemu nadzoru. Tako je v polovici pregledanih primerov (3 od 6) mogoče zanesljivo ugotoviti, da je bila storilka dolga leta²⁹ žrtev oškodovančevega nasilja. V dveh od omenjenih primerov sta storilki in zaslišane pričë poročale o zelo hudem fizičnem in psihičnem nasilju. Ena od storilk je povedala: »*Pokojni mi je kakšno leto pred kritičnim dnevom izbil zobe, velikokrat mi je pulil lase, velikokrat sem potem, ko me je pretepel, imela podplutbe, nikoli, vse do kritične noči, pa nisem nikomur upala povedati, kako je pokojni ravnal z menoj, saj mi je zmeraj, ko sem mu rekla, da ga bom prijavila, zagrozil, da me bo pretepel še huje, in ljudem sem, ko so me spraševali po podplutbah lagala, da sem se poškodovala pri padcu.*« (Primer C) V tretjem primeru pa je bil oškodovanec do partnerke psihično nasilen v obliki žalitev, podcenjevanja, zaničevanja in namernega zbujanja ljubosumja.

V preostalih treh od šestih primerov, v katerih so bili žrtve moški, je težko popolnoma zanesljivo definirati stopnjo in obliko predhodnega nasilja med partnerjema. V prvem primeru (šlo je za poskus umora) sicer ni mogoče popolnoma izključiti prisotnosti spolnega nasilja; storilka in oškodovanec sta bila v občasnem intimnem razmerju (oškodovanec je bil sočasno v

zakonski zvezi z drugo žensko) in obdolženka je v zagovoru povedala, da jo je oškodovani pogosto spolno nadlegoval, čemur se je vedno upirala. Prav tako naj bi jo oškodovanec spolno nadlegoval na dan izvršitve kaznivega dejanja, kar je tudi sprožilo njeno nasilno reakcijo. Oškodovanec je trdil, da so bili spolni odnosi vedno konsenzualni. Zagovora storilke nista potrdila nobena pričë ali noben dokaz, zaradi česar je težko z gotovostjo trditi, ali je bilo nasilje oškodovanca nad obdolženko prisotno ali ne. V drugem primeru bi lahko iz ugotovitev sodišča skleпали, da je bilo prisotno »*situacijsko partnersko nasilje*«, saj je med storilko in oškodovancem prihajalo do pogostih verbalnih sporov predvsem zaradi alkohola, pri čemer naj bi bila glede na izjave zaslišanih pričë oba enako agresivna. Ni pa bilo dokazov, da bi bila drug do drugega pred tem fizično nasilna ali nadzorovalna. V tretjem primeru je mogoče govoriti o zalezovanju oškodovanca, ki ga je intimna partnerka začela potem, ko je oškodovanec prekinil intimno zvezo. Iz kazenskega spisa pa ni bilo mogoče ugotoviti, koliko je bila storilka (psihično ali kako drugače) nasilna pred prekinitvijo partnerske zveze.

Čeprav je vzorec intimnopartnerskih umorov in poskusov umora moških, ki jih storijo ženske, majhen in je zato težko oblikovati splošne zaključke, so ugotovitve skladne z ugotovitvami tujih raziskav, ki pravijo, da ženske svoje intimne partnerje zelo pogosto umorijo potem, ko so bile dolga leta žrtve njihovega nasilja. Browne (1987) že zelo zgodaj v svoji knjigi *When battered women kill* opozori, da so ženske, ki umorijo svoje partnerje, ti partnerji prej praviloma zlorabljali in da je umor nasilnega partnerja lahko posledica izkušnje nasilja. Avtorica meni, da ženske po smrtonosnem nasilju posežejo tedaj, ko ne vidijo drugega izhoda iz nasilnega odnosa (Browne, 1987). Te ugotovitve podpira pričujoča analiza in tudi številne druge raziskave (Browne, 1987; Campbell, 1992; Daly in Wilson, 1988; Dobash in Dobash, 2004; Serran in Firestone, 2004). Campbell (1992) na vzorcu žensk povzročiteljic intimnopartnerskih umorov v Daytonu v Ohiju ugotovi, da je bila storilka žrtev oškodovančevega fizičnega nasilja v 79 odstotkih primerov. Le v treh primerih je bilo mogoče zanesljivo trditi, da so ženske umorile svoje partnerje, ki pred umorom niso izvajali nasilja nad njimi ali jim grozili. Podobne ugotovitve je mogoče najti v delu Konstantinović-Vilić (1986) o ženskah kot morilkah na območju SFRJ in v novejšem delu Plesničar in Petrovec (2012) o ženskah in nasilju na območju Slovenije. Obe deli ugotavljata, da so bile ženske, ki so umorile svoje partnerje, pogosto pred tem žrtve partnerjevega nasilja.³⁰

no, pravilno in naravno (ibid.: 42–45). Toda napačno bi bilo razumevanje, da je to skladno z interesi podrejene skupine oz. osebe, saj s tem nastajajo pogoji dominacije, ki omogočajo ohranjanje in reproduciranje nekaterih oblik nasilja, na primer intimnopartnerskega nasilja nad ženskami. Čeprav bi se številni težko strinjali, da gre pri simbolnem nasilju za nasilje, saj tu meje med prisilo in soglasjem niso popolnoma jasne, pa v pričujoči razpravi o tem ne dvomim, saj, kakor pojasnjuje Bourdieu (ibid.), simbolno nasilje tako kot katera koli druga oblika nasilja povzroča negativne posledice za tiste, nad katerimi se nasilje izvaja.

²⁹ Partnerjevo nasilje je v vseh obravnavanih primerih trajalo več kakor 20 let.

³⁰ Konstantinović-Vilić (1986) v svoji analizi vzrokov za morilsko vedenje žensk ugotovi, da so k temu najpogostejše (75,38 odstotka) prispevali neurejeni družinski in partnerski odnosi. Najpogostejši razlogi za spore med zakoncema so bili alkoholizem, zanemarjanje družine, pogosta odsotnost od doma, nezvestoba, prepiri, fizično maltretiranje, grožnje, ljubosumje itd. Kot pojasnjuje avtorica, pa je bil »krivec za spore in slabe odnose med zakoncema v večini prime-

3.1.2 Grožnje

Pomemben dejavnik tveganja in napovedovalec umora so neposredne grožnje s smrtjo. Pregled kazenskih spisov pokaže, da je partner, če so bile žrtve ženske, v 79 odstotkih primerov (19 od 24) predhodno večkrat grozil partnerki s smrtjo in jo tako ustrahoval. Do neposrednih groženj s smrtjo je pogosto prihajalo med prepiri. V primerih, da je bila zakonska zveza prekinjena in sta partnerja živela ločeno, je praviloma prihajalo do groženj s telefonskimi sporočili, klici ali pismi. V številnih primerih grožnje niso naslovljene samo na partnerko ali nekdanjo partnerko, ampak oškodovanci grozijo celotni družini in prijateljem oz. prijateljicam oškodovanke. Grožnje navadno trajajo dalj časa in se ponavljajo, tudi po nekaj mesecev, preden pride do storitve kaznivega dejanja. Praviloma se intenzivirajo po tem, ko partnerka prekine nasilen odnos. Velikokrat sama oškodovanka in še pogosteje okolica groženj ne jemlje dovolj resno, kar je zlasti izrazito, kadar storilec pred tem ni fizično nasilen. V 21 odstotkih primerov (5 od 24), ko so bile žrtve ženskega spola, ni bilo mogoče ugotoviti, ali je storilec predhodno grozil žrtvi, saj o tem ni nihče poročal.

Pri intimnoperskih umorih in poskusih umora, kjer je bila storilka ženska partnerka, v dveh tretjinah primerov (4 od 6) obdolženka oškodovancu predhodno ni grozila ali ga na tak način ustrahovala. Hči ene od storilk (priča v postopku) je povedala: »Mama se očetu ni nikoli postavila po robu, saj če se mu je, je bilo vse samo še huje.« (Primer D)

Grožnje s smrtjo je mogoče ugotoviti pri dveh od šestih storilk intimnoperskega umora oziroma poskusa umora. V prvem primeru so priče povedale, da je oškodovanka že pred obravnavanim dogodkom oškodovancu zagrozila, da ga bo umorila, vendar je zaradi njenega patološkega duševnega stanja nihče ni vzel popolnoma resno. V drugem primeru sta se oškodovanec in njegova družina počutila ogrožena, ker jima je storilka večkrat grozila.

rov moški ...« (Konstantinović-Vilič, 1986: 115). Plesničar in Petrovec (2012) predstavita dve analizi o kaznivih dejanjih umora, ki so jih storile ženske v Sloveniji v obdobjih 1980–1990 in 1990–2008. Prva analiza je bila narejena v okviru seminarja »Nasilje nad ženskami« in zajema obsojenke, ki so v letih 1987–1990 prestajale zaporno kazen v ženskem zaporu na Igu pri Ljubljani, druga pa je bila narejena za potrebe znanstvene monografije *Nežnejši spol? Ženske, nasilje in kazenskopравни sistemi* in zajema dokumentacijo in sodne spise umorov s storilkami v obdobju 1990–2008. Kot intimnoperski umor je iz prve analize mogoče kategorizirati osem primerov od devetih, iz druge pa dvanajst od štirinajstih. Raziskovalci in raziskovalke so merili stopnjo nasilja v odnosu pred storitvijo kaznivega dejanja. Po prvi analizi je bil v petih primerih od osmih, po drugi pa v šestih od dvanajstih oškodovanec nad storilko močno nasilen, storilka pa praviloma ni bila nasilna. V večini primerov je nasilje trajalo dalj časa (Plesničar in Petrovec, 2012).

3.1.3 Prekinitev ali grožnja s prekinitvijo (nasilnega) partnerskega razmerja in zapustitev (nasilnega) partnerja

Analiza pregledanih primerov poleg zgodovine intimnoperskega nasilja pokaže tudi močno korelacijo med intimnoperskimi umori in poskusi umora žensk ter odločitvijo ženske, da bo prekinila (nasilno) zvezo in zapustila (nasilnega) partnerja. Takšne korelacije v primerih, ko je intima partnerka umorila moškega, ni bilo.³¹

V nekaj več kakor polovici primerov (58 odstotkov ali 14 od 24) intimnoperskih umorov in poskusov umora, kjer je bila žrtev ženskega spola, je bila partnerka v različnih obdobjih zapuščanja partnerja ali pa je bilo razmerje že dalj časa prekinjeno (od nekaj mesecev do več kakor leto). V vseh primerih je bilo razmerje prekinjeno na pobudo partnerke, praviloma zaradi partnerjevega nasilja. Da je bila odločitev ženske za odhod iz nasilne zveze povod za kaznivo dejanje v omenjenih primerih, potrdijo tudi sodišča, ki za omenjene primere navajajo kot motiv »ljubosumje« in/ali »maščevanje«, ker storilec ni sprejel, da ga je oškodovanka resnično zapustila. O tem govorita tudi naslednja citata iz pravnomočnih sodb:

Primer E: »Dejanje je storil iz maščevalnih nagibov, ker mu je, s tem ko ga je zapustila, po njegovem mnenju uničila življenje.«

Primer F: »Dejanje je storil, da sprostijo jezo, bes, gnev, ki mu ga je oškodovanka spodbudila na tak način, da je zahtevala razvezo zakonske zveze in si našla novega partnerja.«

Z odhodom partnerke so pogosto povezani tudi »kolateralni« oziroma »multipli« umori ali poskusi umora v pregle-

³¹ Takšne ugotovitve potrjujejo tudi številne mednarodne raziskave, ki kažejo, da je odločitev ženske za prekinitev razmerja z (nasilnim) partnerjem zelo pogost sprožilec morilskega vedenja pri moškem (Baldry, 2008; Campbell, 1992; Campbell et al., 2009; Campbell et al., 2007; McFarlane et al., 1999; Wilson in Daly, 1992, 1998). Campbell et al. (2007) v pregledu raziskav, ki so bile narejene v zadnjih tridesetih letih v ZDA, kot eno od konstant ugotavljajo povezavo med intimnoperskimi umori žensk in odločitvijo ženske za odhod iz (nasilnega) partnerskega odnosa. Wilson in Daly (1992) na podlagi študije o partnerskih umorih v Kanadi, Chicagu, Illinoisu in Veliki Britaniji pravi, da kombinacija psihološke in legalne ločitve od nasilnega partnerja prinaša največje tveganje za intimnoperski umor ženske. Pojasnjujeta, da nasilni partner ženske ne pusti zlahka oditi, kar kažejo zelo pogosti primeri preganjanja, zalezovanja, ustrahovanja žensk. Podobno vedenje srečamo pri ženskah bistveno redkeje, tako kot so znatno redkejši tudi intimnoperski umori moških s strani nekdanjih partnerk (Wilson in Daly, 1992). Različne kvalitativne raziskave ugotavljajo, da se polovica intimnoperskih umorov zgodi ravno v času, ko je ženska v različnih fazah zapuščanja partnerja – prekinitev razmerja je napovedala, je v odhajanju ali pa je partnerja že zapustila (Brookman, 2005).

danih primerih, saj so storilci svojo agresijo pogosto usmerili na osebe, ki so jih krivili za partnerkin odhod.³²

V enem od šestih primerov, kjer je bila storilka intimno-partnerskega umora ali poskusa umora ženska, je ta storila kaznivo dejanje po tem, ko je oškodovanec prekinil intimno razmerje. Kaznivo dejanje je po oceni sodišča storila zato, ker se s takšno odločitvijo oškodovanca ni hotela sprijazniti.

Analiza tako potrjuje, da je prekinitve ali grožnja s prekinitvijo (nasilne) partnerske zveze pomemben dejavnik tveganja predvsem pri intimno-partnerskih umorih in poskusih umora žensk, ki jih storijo moški partnerji. Vendar to nika-kor ne pomeni, da je ženska varnejša, če ostane v nasilnem odnosu. Ne nazadnje analiza pregledanih kazenskih spisov pokaže, da sta bila v nekaj manj kakor polovici primerov (10 od 24 ali 42 odstotkov) storilec in žrtev v še trajajočem raz-merju.³³ Obenem analiza tudi pokaže, da je tveganje pravilo-ma takojšnje in ne dolgoročno, saj je bilo največ umorov in poskusov umora nekdanjih intimnih partnerk bodisi nekaj dni po napovedi prekinitve intimno-partnerske zveze bodisi nekaj mesecev po prekinitvi razmerja. Pri izračunu tvegane-ga časa pa je potrebna previdnost; v nekaterih (sicer redkih) primerih je namreč storilec nekdanjo partnerko umoril tudi več kakor leto dni po ločitvi.³⁴ Pomembno je tudi poudariti, da se le minimalni delež glede na splošni delež ločitev konča z umorom ali poskusom umora. Kakor pojasnjujeta Taylor in Jasinski (2011: 351), so ženske, ki se odločijo izstopiti iz nasil-nega odnosa, vselej bistveno bolj varne pred umorom in pred ponovnimi zlorabami kakor ženske, ki ostanejo v nasilnem odnosu. Dejstvo je, da večina zlorabljenih žensk, ki so zapu-stile nasilnega partnerja, ni bila umorjena. So pa ti podatki izredno pomembni, saj kažejo, da je treba ženskam, ki doži-vljajo nasilje, omogočiti posebno zaščito in pozornost tudi po tem, ko izstopijo iz nasilnega odnosa.

³² Več o »kolateralnih« oziroma »multiplih« umorih v nadaljevanju.

³³ Kakor pojasnjujejo Campbell et al. (2007), kljub zavedanju, da je obdobje po ločitvi čas povečanega tveganja za umor, ta nevarnost doslej še ni bila primerjana s tveganjem, če žrtev ostane v nasilni zvezi.

³⁴ Wilson in Daly (1992) v raziskavi za Kanado, Chicago, Illinois in Veliko Britanijo ugotavljata, da je povečano tveganje za intimno-partnerski umor nekdanje partnerke, ki ga stori moški partner, ta-kojšnje in ne dolgoročno. Njuna raziskava pokaže, da je nevarnost največja v obdobju prvih treh mesecev po ločitvi. Vendar Browne et al. (v Taylor in Jasinski, 2011: 351) opozorijo, da je treba biti pri izračunu tvegane-ga časa previdnejši, saj lahko kljub temu, da so prvi meseci po ločitvi dejansko najnevarnejši, do umora pride tudi precej mesecev ali celo nekaj let po ločitvi. Ameriška študija o in-timno-partnerskih umorih žensk, v kateri so v 11 mestih merili čas med odhodom iz partnerske zveze in intimno-partnerskim umor-om, je potrdila te ugotovitve in pokazala, da je najbolj tvegano prvo leto po ločitvi, ne pa le nekaj mescev (Campbell et al., 2003).

3.1.4 Moško spolno »posestništvo«, nadzor in zalezovanje

Iz pregleda kazenskih zadev je mogoče sklepati, da je bilo »ljubosumje« najpogostejši motiv za intimno-partnerske umo-re in poskuse umora žensk. V primeru intimno-partnerskih umorov moških odkrijemo ta motiv bistveno redkeje.³⁵

Tako je v več kot dveh tretjinah primerov (16 od 24 ali 67 odstotkov) intimno-partnerskih umorov in poskusov umora žensk sodišče zaključilo, da je storilec storil dejanje iz moti-va, ki je povezan z »objestnostjo in ljubosumjem«. Storilčevo izrazito ljubosumje so v večini primerov spodbudili partner-kina želja po prekinitvi partnerske zveze, zapustitev oziroma odhod od nasilnega partnerja in/ali novo intimno-partnersko razmerje nekdanje partnerke. V nekaterih primerih je bilo storilčevo ljubosumje posledica njegove percepcije o nami-šljeni partnerkini nezvestobi. Vsi obravnavani storilci so bili že pred kritičnim dogodkom do partnerke izrazito ljubosu-mni, posesivni in nadzorovalni, zaradi česar motiva ljubosu-mja ne smemo razumeti kot nečesa osamljenega, kar je spro-žila specifična situacija, ampak kot reakcijo posesivnega in že prej nasilnega moškega na izgubo nadzora nad partnerko. Če je partnerka zapustila nasilnega in izrazito ljubosumnega par-terja, se je partnersko nasilje v razmerju prelevilo v zalez-o-vanje v obliki ponavljajočega se zasledovanja, nadzorovanja, nadlegovanja po telefonu in s pismi, čakanja pred delovnim mestom ali stanovanjskim objektom, nadlegovanja žrtvinih sorodnikov in sorodnic, uničevanja imetja, groženj s smrtjo in tudi občasnih fizičnih napadov. Namen takšnega vedenja storilca je bil doseči oškodovankino vrnitev. Storilčevemu do-jetju, da se partnerka ne namerava vrniti, pa je sledila uporaba končnega oziroma smrtonosnega nasilja, kot nazorno prika-zuje citat iz ene od pravnomočnih sodb:

Primer G: »Sodišče zaključuje, da je obtoženi imel motiv, in sicer po pričevanju sorodnikov je moč sklepati, da je obtoženec imel oškodovanko za svojo last, da je bil zelo ljubosumen in ko je videl, da dokončno odhaja in da se mu ne bo več vrnila, je sklenil, da jo bo raje ubil, kot pa dovolil, da ga zapusti.«

V redkih primerih (2 od 24) intimno-partnerskih umorov in poskusov umora žensk (ko intimno razmerje ni bilo pre-kinjeno) je storilčevo morilsko vedenje sprožila njegova do-mneva o neobstoječem oškodovankinem razmerju z drugim moškim, kar ponazarja naslednji citat:

³⁵ Mednarodne kvalitativne raziskave intimno-partnerskih umorov prav tako dokazujejo, da je motiv »ljubosumja« in posesivnosti botroval večini intimno-partnerskih umorov žensk, medtem ko je takšen motiv v primerih intimno-partnerskih umorov moških iz-redno redek (Campbell, 1992; Gartner et al., 2001; Mygind Leth, 2009; Wilson in Daly, 1992).

Primer H: »Sodišče zaključuje, da je bil obtoženi ljubosumen na svojega očeta in partnerko ter da se je zaradi tega počutil ponižanega in razvrednotenega. Zaradi navedenega se je po mnenju sodišča obtoženi odločil narediti konec domnevemu razmerju med njima, tako da ju ubije, kar je pred tem že večkrat jasno izrazil z agresijo do njiju.«

Sodišče je zaključilo, da gre za motiv ljubosumja v dveh od šestih primerov, v katerih so bile storilke ženske, pri čemer se je le v enem primeru storilka z morilskim vedenjem odzvala na to, da je oškodovanec prekinil njuno »skrivno« intimno razmerje in se odločil ostati v razmerju z zakonsko partnerko. V omenjenem in tudi edinem takšnem primeru s storilko ženskega spola je mogoče govoriti o zalezovanju, saj je storilka nekaj mesecev po prekinitvi intimne zveze in pred storitvijo kaznivega dejanja oškodovanca na različne načine nadlegovala in poskušala doseči njegovo vrnitev. V drugem primeru, v katerem je sodišče določilo, da je storilka dejanje storila iz ljubosumja, pa ljubosumja ne gre enačiti z nadzorom, dominacijo in posestniško držo storilke do oškodovanca (partnerja sta bila v odnosu enako nasilna, kar je sodišče ugotovilo na podlagi dokazov), temveč je po mnenju sodišča storilkino ljubosumje izzval oškodovanec z izzivanjem, zaničevanjem in poniževanjem.

Ko govorimo o ljubosumju kot motivu za intimnopartnerske umore (zlasti žensk), je pomembno opozoriti na problematičnost in omejitve pojma ljubosumje, ki je že sam po sebi izrazito kompleksen. V strokovni literaturi lahko najdemo zelo različne, celo kontradiktorne definicije ljubosumja. Tako Primoratz (v Ambrož, 2003: 18) razume ljubosumje kot »stvarno-pravno« dojemanje medsebojnih odnosov, utemeljeno na načelih posesti in pravic, ki s čustvom ljubezni nima nič skupnega. Ob takšni razlagi se zdi pojem ljubosumje za pojasnjevanje motivov intimnopartnerskih umorov popolnoma upravičen. Vendar je Primoratzeva teza v literaturi o ljubosumju prej radikalna³⁶ kakor sprejemljiva. Bolj splošno je razširjeno razumevanje ljubosumja le v odnosu do ljubezni kot strahu pred tem, da bo »ljubljen osebica začela ljubiti nekoga tretjega« (Milivojevič, 2004: 584). Takšno razumevanje lahko izkrivlja realno sliko vzrokov za intimnopartnerske umore žensk. Podobno je izkrivljena pogosta stereotipna medijska reprezentacija intimnopartnerskih umorov kot »umorov iz strasti« ali kot oblike »kriminalne ljubezni«. Uporabo pojmov strast in ljubezen moramo v kontekstu intimnopartnerskih umorov, poskusov umora ali nasilja popolnoma zavrniti, saj je realna dinamika takšnih odnosov v osnovi povezana z nadzorovanjem, posedovanjem in prevlado enega partnerja nad drugim (Campbell, 1992; Dobash in Dobash, 1998).

³⁶ To tudi avtor v nadaljevanju svoje razprave prizna in svojo definicijo nekoliko omili (več v Ambrož, 2003: 18).

Psihološka in psihiatrična stroka sta predvsem v zadnjem času prepoznali ljubosumje, ki izstopa po intenzivnosti, kot obliko psihičnega nasilja. Dutton (v Ambrož, 2003) imenuje takšno ljubosumje ekscesivno, v klinični psihiatrični stroki pa najdemo izraz morbidno ljubosumje³⁷ (Harris v Temnik, 2006). Kot pojasnjuje Ambrož (2003: 19), je ekscesivno ljubosumje »ena od pomembnejših pojavnih oblik psihičnega nasilja«. Toda zdi se, da tudi pri takšni uporabi pojma ljubosumje trčimo ob nekatere omejitve, ki zamegljijo realno »posestniško« držo moškega do ženske v partnerskem odnosu. Zato Wilson in Daly (1992) v primerih intimnopartnerskih umorov in nasilja nad ženskami namesto o ljubosumju govorita o »moškem spolnem posestništvu« (*»male sexual proprietariness«*). Menita, da je govor o moškem spolnem »posestništvu« konceptualno podoben govoru o moškem spolnem »ljubosumju«, vendar se koncept »posestništva« izogne nekaterim omejitvam izraza ljubosumje, na primer enačenju ljubosumja z ekscesom. »Posestništvo« je konceptualno širši pojem in zajema splošno posestniško držo posameznikov do družbenih/socialnih odnosov. Ljubosumje je lahko izraz različnih situacij, na primer realne ali zgolj zaznane nezvestobe in/ali odtujitve. V obeh primerih pomeni takšna situacija realno grožnjo z izgubo nadzora in moči nad partnerko, saj lahko moški razume nezvestobo in odhod partnerke kot neposredno kršitev svojih »posestniških« pravic (ibid.: 85–87). Zato se nasilen in izrazito nadzorovalec (ljubosumen) moški težko sprijazni s prenehanjem razmerja in po koncu razmerja pogosto začne zalezovati partnerko. Po Duttonu (v Ambrož, 2003: 20) je zelo verjetno, da bo izrazito ljubosumen partner po prekinitvi razmerja postal »stalker«, zalezovalec. Zalezovanje pa je, pojasnjuje Ambrož (2003: 20), »nekakšen hibrid med psihičnim in fizičnim nasiljem, za katerega so raziskave pokazale, da se včasih stopnjuje v hujše fizično nasilje: telesne poškodbe ali celo umore«.

3.1.5 Ekstremno nasilje

Med posebno izstopajočimi značilnostmi, ki intimnopartnerske umore žensk razlikujejo od takšnih umorov moških in izražajo »posestniško« držo moškega nad žensko, je teža nasilja, ki jo moški kot storilec uporabi za izvedbo kaznivega dejanja. Strokovna literatura uporablja za takšno izrazito nasilno vedenje pojem ekstremno nasilje, o katerem praviloma govorimo tedaj, ko storilec uporabi multiple nasilne metode in žrtev zabode ali ustrelji več kot dvakrat.³⁸

³⁷ S tem izrazom psihiatri označujejo pojav, ko nekatere osebe izražajo pogosto iluzorno prepričanje, da jih partner vara. Takšni ljudje velikokrat občutijo jezo in depresijo, kar jih vodi v neprestano preverjanje in vohunjenje za partnerjem. V nekaterih primerih poskušajo morbidno ljubosumne osebe tudi z agresijo preprečiti domnevno partnerjevo nezvestobo (Harris v Temnik, 2006: 7).

³⁸ Voss in Hepburn (v Campbell, 1992), ki v literaturo o umorih vpleta pojem ekstremno nasilje, pojasnjujeta, da je en strel, udarec s

Pregled intimnopartnerskih umorov in poskusov umora z žrtvami ženskega spola pokaže, da je za večino primerov (79 odstotkov ali 19 od 24) mogoče reči, da je moški storilec uporabil ekstremno nasilje. V večini primerov je storilec praviloma uporabil bistveno več nasilja, kot bi bilo potrebno za izvedbo kaznivega dejanja. O tem govori naslednji citat iz ene od pravnomočnih sodb:

Primer I: »Osumljenčeva krvoželjnost je bila tako velika, da ji je z vbodi v predel vratu prizadejal tako hude telesne poškodbe, da je na kraju samem umrla.«

V nekaterih primerih je storilec uporabil multiple nasilne metode in različne predmete, kar ponazarjata spodnja citata iz pravnomočnih sodb:

Primer J: »Najprej jo je udaril s srpom po glavi, ta je zbežala ven, tekla za njo, jo vrgel po tleh in jo pričel daviti z verižico, uspela mu je zbežati v spalnico, kjer jo je vrgel po tleh in jo pričel brcati v trebuh ter jo ponovno pričel daviti, na koncu pa jo je še vrgel po stopnicah. Oškodovanka je na kraju umrla.«

Primer G: »V kletnih prostorih stanovanjske hiše je obdoleni umoril svojo partnerko tako, da jo je najprej ustrelil v trebuh, ko je padla na tla, jo je nato še dvakrat udaril z betonsko obloženim sidrom po glavi. Oškodovanka je na kraju umrla.«

V primerih, ko so žrtve preživele, je storilec prav tako uporabil veliko količino nasilja, s katerim ni prenehal prostovoljno, ampak zato, ker so bodisi posredovale tretje osebe bodisi pa je žrtvi uspelo zbežati. Primer K: »Storilec je dva dni pretepal oškodovanko, tako da jo je večkrat udaril z roko, večkrat brnil z nogo, hodil po njej, jo udarjal po obrazu, jo polil z mrzlo in nato še z vročo vodo po prsih in hrbtu, jo udarjal s pestmi po glavi in telesu, jo potem pred stanovanjem vrgel v zid in jo poškrpil z gasilnim aparatom. Oškodovanka je preživela, ker ji je uspelo zbežati iz stanovanja in pravočasno priti do zdravniške pomoči.«

V primerih intimnopartnerskih umorov in poskusov umora žensk so storilci za izvedbo kaznivega dejanja uporabili zelo različne predmete. Najpogostejše uporabljeno orožje je bil kuhinjski nož, drugo najpogostejše pa strelno orožje. Med uporabljenim orožjem so še kuhinjska deska, gasilni aparat, sekira, srp, betonsko zidarsko sidro, verižica itd.

pestjo ali vbod z nožem lahko posledica trenutne izgube nadzora nad sabo zaradi kakega spora, brez namena umora. Ekstremno nasilje praviloma dokazuje zavestno težnjo oziroma odločitev za dokončanje kaznivega dejanja. Mednarodne raziskave kažejo, da storilci intimnopartnerskih umorov žensk pogosto uporabijo bodisi multiple nasilne metode bodisi bistveno več nasilja, kot je potrebnega za umor žrtve. Pri storilkah intimnopartnerskih umorov le redko najdemo podobne primere (Campbell, 1992; Dobash, Dobash, Wilson in Daly, 1992; Gartner et al., 2001).

V primerih intimnopartnerskih umorov in poskusov umora žensk je torej glede na način izvedbe kaznivega dejanja in količino nasilja, ki ga je uporabila večina storilcev, brez dvoma mogoče prepoznati storilčevo odločenost, da dokonča kaznivo dejanje.

Primerov, ki bi bili podobni po uporabi ekstremnega nasilja, pri ženskah/storilkah ni bilo. Vse obravnavane storilke so uporabile le en tip orožja in dve tretjini storilk (4 od 6) sta žrtvi povzročili eno, praviloma vbodno rano. V dveh primerih sta storilki sicer povzročili več ran (v enem s štirimi streli, v drugem s tremi udarci s sekuro), vendar sta obe storilki prostovoljno prenehali z nasiljem in žrtvi sta preživele. Tako kot moški, so tudi ženske kot orožje najpogosteje uporabile kuhinjski nož, v enem primeru strelno orožje in v enem sekuro. Kombinacije več orožij ali pretepanja ni bilo v nobenem primeru.

3.1.6 Kolateralni umori

Druga pomembna značilnost, povezana predvsem z intimnopartnerskimi umori žensk, so t. i. »kolateralni« umori ali umori multiplih žrtev. Moški pogosto poleg partnerke, ki je glavna tarča, poškodujejo ali umorijo še osebe, ki so neposredno povezane z žrtvijo.³⁹

Pregled kazenskih spisov pokaže, da so storilci intimnopartnerskih umorov in poskusov umora žensk v glavnem umorili ali poskušali umoriti ljudi, v katerih so videli tekmece ali avtoriteto in jih krivili za odhod partnerke. Takšno je bilo dogajanje v skoraj tretjini primerov (7 od 24 ali 29 odstotkov). Kolateralne umore so pogosteje storili nekdanji partnerji, saj sta se njihov bes in gnev, ker jih je partnerka zapustila, prenese na tiste osebe, ki so jih zaznali kot odgovorne za razpad partnerske zveze. Tako je storilec v dveh primerih poleg nekdanje partnerke umoril ali poskušal umoriti še oškodovankino mater, v dveh primerih pa novega oškodovankinega partnerja. V enem primeru je storilec poleg nekdanje partnerke umoril še prijateljico, ki ji je pomagala pri odhodu iz nasilne zveze, ter poskušal umoriti njene starše. V dveh primerih, kjer je razmerje še trajalo, je bilo nasilje uperjeno proti osebam, ki so v partnerski zvezi štitele žensko in se nasilnežu postavile po robu. Tako je storilec v enem primeru poleg partnerke umoril še lastno mater, v drugem pa lastnega očeta. V zadnjem pri-

³⁹ Mednarodne raziskave kažejo, da so najpogostejše kolateralne žrtve otroci, starši, sorodniki, prijatelji ali novi partnerji žrtve (Gartner et al., 2001; Programme Daphne III – 2007, 2010; Serran in Firestone, 2004; Stout, 2001). Čustva posesivnosti in nadzora se pogosto prenesejo na otroke, čustva sovraštva in »morbidnega/ekscitativnega ljubosumja« pa proti tistim ljudem, v katerih storilci vidijo tekmece ali avtoriteto (proti staršem, sorodnikom, prijateljem, novim partnerjem žrtve) (Serran in Firestone, 2004).

meru se je oče pogosto zavzel za storilčevo partnerko in otroke, zaradi česar je storilec začel gojiti prepričanje o intimnem razmerju med partnerko in očetom. V nobenem od omenjenih primerov obravnavani storilci smrtonosnega nasilja niso usmerili proti otrokom. V enem primeru je sicer bila lažje telesno poškodovana mladoletna hči žrtve in oškodovanca, vendar zaradi posredovanja med njima in ne zato, ker bi bila neposredna tarča oškodovanca. Kadar so bile storilke ženske, je o kolateralnem umoru oziroma poskusu umora mogoče govoriti v enem primeru. Storilka je streljala na nekdanjega intimnega partnerja in na njegovo zakonsko partnerko, oškodovanka in oškodovanec pa sta napad preživela. V vseh drugih primerih (5 od 6) je bilo storilkino morilsko vedenje usmerjeno izključno proti intimnemu partnerju.

4 Sklep

Primerjalna analiza intimnopartnerskih umorov in poskusov umora glede na spol v Sloveniji potrdi uvodno hipotezo, da gre za izrazito spolno zaznamovano obliko nasilja, ki se kaže v deležu prizadetih žensk v primerjavi z moškimi in v razliki pri vzrokih, povodih in dinamikah izvedbe takšnega kaznivega dejanja. Iz statističnih podatkov je razvidno, da so takšni umori in poskusi umora osnovni vzrok za nasilne smrti žensk in da ženske prizadenejo v nesorazmerno večjem deležu kakor moške. Kvalitativna analiza osvetli nekatere pomembne značilnosti, po katerih se intimnopartnerski umori in poskusi umora žensk razlikujejo od intimnopartnerskih umorov in poskusov umora moških. Tako moški pogosteje umorijo ali poskušajo umoriti partnerko po dolgem obdobju predhodnega »intimnega teroriziranja«, ki se najpogosteje manifestira kot fizično nasilje, to pa praviloma spremljajo tudi druge oblike zlorab in izkoriščanja. Za izrazito nevarno pa se ne izkaže samo predhodno fizično nasilje, ampak se izkažejo tudi nekatere oblike psihičnega nasilja, kot so »izrazito ljubosumnje«, nadzorovanje in posesivnost. V obratnih primerih, ko so žrtve moški in storilke ženske, pa so takšni vzroki bistveno redkejši, saj žensko morilsko vedenje pogosto sproži reakcija na dolgoletno tiranijo in nasilje, ki ji ga je povzročala žrtev. Prav tako moški pogosto zalezujejo, umorijo ali poskušajo umoriti partnerke, ki so jih zapustile, ženske pa to naredijo bistveno redkeje. Moški pri intimnopartnerskih umorih uporabijo bistveno več nasilja in multiplih nasilnih metod ter poleg partnerke umorijo še tretje osebe. Podobnega vedenja pri ženskah skoraj ne zaznamo.

Predstavljeni podatki o intimnopartnerskih umorih in poskusih umora žensk, ki dokazujejo predhodno storilčevo intimnopartnersko nasilje in »posestniško« držo do partnerke, izpodbijajo stereotipno prepričanje, da so intimnopartnerski umori navadno posledica trenutnega besa ali »izbruha

strasti« pri drugače nenasilnem moškem, ki naj bi ga k takšnemu ekstremnemu dejanju pripeljale ekstremne okoliščine (Gartner et al., 2001: 157) ali posledice medosebnih sporov dveh enako nasilnih partnerjev. Prav tako se primarni vzroki za intimnopartnerske umore pogosto povezujejo z zlorabo alkohola in drog, revščino ter duševnimi boleznimi. Vsi ti dejavniki, ki jih v ta prispevek zaradi prostorske omejitve nismo vključili, so vsekakor dodatni dejavniki tveganja za umor in jih je treba obravnavati zelo resno, vendar pa, kakor pojasnjujejo Campbell et al. (2007), niso primarni vzrok.

Intimnopartnerske umore ter poskuse umora je treba razumeti kot izrazito spolno zaznamovana dejanja. Vzroke zanje moramo iskati v širšem družbenem sistemu spolne neenakosti in stratifikacije, v katerem se moška dominacija s sistemske, družbene ravni zrcali tudi na individualni ravni, na ravni medosebnih odnosov. V tem sistemu si nekateri moški še vedno pridružujejo pravico do nadzorovanja celotnega življenja svojih partnerk. In čeprav danes živimo v veliko bolj enakopravnem svetu, kjer sta spola vsaj na formalno-pravni ravni izenačena, smo še vedno priča, kakor pojasnjuje Connell (2012: 343), takšnemu svetovnemu spolnemu redu, ki »v glavnem privilegira moške pred ženskami«. Avtorica sicer dopušča možnost obstoja lokalnih izjem, vendar meni, da »imajo moški kolektivne patriarhalne privilegije, ki izhajajo iz višjih prihodkov, močnejše udeležbe v delovni sili, neenakega lastniškega premoženja, lažjega dostopa do institucionalne oblasti, pa tudi kulturnih seksualnih privilegijev [...]. Obstajajo torej pogoji za oblikovanje hegemonne moškosti v svetovnem merilu – to pomeni prevladujoče oblike moškosti, ki pooseblja, organizira in legitimizira moško dominacijo v svetovnem spolnem redu kot celoti« (ibid.: 343). V takšnem kontekstu moramo razumeti tudi intimnopartnersko nasilje in umore oz. uboje, saj so v osnovi posledica prepričanja nekaterih moških, da imajo pravico do nadzorovanja, prevlade, moči in posestništva nad partnerko. Kakor pojasnjuje Campbell (1992: 111): »Tradicija moškega posedovanja žensk in moška potreba po moči se lahko razvijeta v grozovite zaključke. Sporočilo intimnopartnerskega umora ženske je, da številni moški še vedno verjamejo, da je nadzorovanje in posedovanje ženske partnerke njihova pravica, ki jo lahko zaščitijo tudi z umorom ženske.« Pri razumevanju intimnopartnerskih umorov je zato zelo pomembno postaviti v središče obravnave nadzor, moč, prevlado in posestniško držo moškega nad žensko, ki so jedro izvora teh zločinov.

Literatura

- Aldridge, M. L. in Browne, K. D. (2003). Perpetrators of spousal homicide: A review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 4(3), 265–276.
- Ambrož, M. (2003). Novo (odkrito) nasilje – psihično nasilje (med partnerjema). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(1), 15–22.
- Baldry, A. C. (2008). *Dai maltrattamenti all'omicidio: La valutazione del rischio di recidiva e dell' uxoricidio*. Milano: Franco Angeli.
- Bartol, C. R. (1995). *Criminal behavior: A psychosocial approach*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M. in Filipčič, K. (2009). *Kazensko pravo: splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Bourdieu, P. (2010). *Moška dominacija*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Brookman, F. (2005). *Understanding homicide*. London: Sage.
- Browne, A. (1987). *When battered women kill*. New York: The Free Press.
- Browne, A., Williams, K. R. in Dutton, G. D. (1999). Homicide between intimate partners: A 20-year review. V M. D. Smith in M. A. Zahn (ur.), *Homicide: A sourcebook of social research* (str. 149–164). California: Sage.
- Brownmiller, S. (1988). *Proti naši volji: moški, ženske in posilstvo*. Ljubljana: Krt.
- Bureau of Justice Statistics. (2012). *Supplementary homicide reports (FBI): 1976–2005*. Pridobljeno na <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/homicide/gender.cfm#vorelgender>
- Campbell, J. C. (1992). »If I can't have you, no one can«: Power and control in homicide of female partners. V J. Radford in D. E. H. Russell (ur.), *Femicide: The politics of woman killing* (str. 99–113). Buckingham: Open University Press.
- Campbell, J. C., Webster, D. W. in Glass N. (2009). The danger assessment: Validation of a lethality risk assessment instrument for intimate partner femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(4), 653–674.
- Campbell, J. C., Glass, N., Sharps, W. P., Laughon, K. in Bloom, T. (2007). Intimate partner homicide: Review and implications of research and policy. *Trauma, Violence, & Abuse*, 8(3), 246–269.
- Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M. A. et al. (2003). Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study. *American Journal of Public Health*, 93(7), 1089–1097.
- Connell, R. W. (2012). *Moškosti*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Creazzo, G. (2011). *Gender-based violence: Le violenze maschili contro le donne: Dati nazionali e internazionali*. Italija: Presidenza Fondazione del Monte. Pridobljeno na http://www.flashgiovani.it/files/archivio/documenti/associazioni_volontariato/Creazzo_Fondazione_07-04-2011.pdf
- Daly, M. in Wilson, M. (1988). *Homicide*. London: Transaction Publishers.
- De Suremain, M. D. (2011). I femicidi e la mortalità dovuta alle violenze coniugali in Francia. V C. Karadole in A. Pramstrahler (ur.), *Femicidio: Dati e riflessioni intorno ai delitti per violenza di genere* (str. 51–61). Bologna: Centro Stampa della Regione Emilia Romagna.
- Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. in Browne, K. (2008). Classifying partner femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(1), 74–90.
- Dobash, R. E. in Dobash, R. P. (1998). *Rethinking violence against women*. California: Sage.
- Dobash, R. P. in Dobash, R. E. (2004). Women's violence to men in intimate relationship: Working on a puzzle. *British Journal of Criminology* 44(3), 324–349.
- Dobash, R. P., Dobash, R. E., Wilson, M. in Daly, M. (1992). The myth of sexual symmetry in marital violence. *Social Problems*, 39(1), 71–91.
- Dundović, D. (2007). *Ubojstva intimnih partnera*. Zagreb: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske.
- Falk, G. (1990). *Murder: An analysis of its forms, conditions, and causes*. Jefferson: McFarland.
- Finkelhor, D. in Yllo, K. (1993). Rape in marriage: A sociological view. V D. Fonkelhor, J. R. Gelles, T. G. Thotaling in A. M. Straus (ur.), *The dark side of families: Current family violence research* (str. 119–130). Beverly Hills: Sage.
- Garcia, L., Soria, C. in Hurwitz, E. L. (2007). Homicides and intimate partner violence: A literature review. *Trauma, Violence & Abuse*, 8(4), 370–383.
- Gartner, R., Dawson, M. in Crawford, M. (2001). Women killing: Intimate femicide in Ontario, 1974–1994. V D. E. H. Russell in R. A. Harmes (ur.), *Femicide in global perspective* (str. 147–165). New York: Columbia University, Teachers College.
- Glass, N., Laughon, K., Rutto, C., Bevacqua J. in Campbell, J. C. (2008). Young adult intimate partner femicide: An exploratory study. *Homicide Studies*, 12(2), 177–187.
- Ioratti, C. in Sánchez, I. M. (2011). Il femicidio in Spagna: La legge non arresta il fenomeno. V C. Karadole in A. Pramstrahler (ur.), *Femicidio: Dati e riflessioni intorno ai delitti per violenza di genere* (str. 61–70). Bologna: Centro Stampa della Regione Emilia Romagna.
- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Boston: Northeastern University Press.
- Karadole, C. in Pramstrahler, A. (2011). Femicidio: Riflessioni e dati per capire un fenomeno di violenza di genere. V C. Karadole in A. Pramstrahler (ur.), *Femicidio: Dati e riflessioni intorno ai delitti per violenza di genere* (str. 21–33). Bologna: Centro Stampa della Regione Emilia Romagna.
- Kazenski zakonik Republike Slovenije [KZ]. (1994) *Uradni list RS*, (63/94).
- Kazenski zakonik [KZ-1]. (2008). *Uradni list RS*, (55/08).
- Konstantinović-Vilić, S. (1986). *Žene ubice*. Niš: Gradina.
- McFarlane, J. M., Campbell, J. C., Wilt, S., Sachs, J., Ulrich, Y. in Xiao, X. (1999). Stalking and intimate partner femicide. *Homicide Studies*, 3(4), 300–316.
- Milivojević, Z. (2004). *Emocije – psihoterapija i razumevanje emocija*. Novi Sad: Prometej.
- MNZ, Policija. (2012a). *Poročilo o delu policije za leto 2011*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Pridobljeno na <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2011.pdf>
- MNZ, Policija. (2012b). *Tabela 1: Število obravnavanih KD Umora in Uboja od leta 2000–2011, kjer so bile žrtve ženskega spola - glede na dokončanost KD in zabeležen odnos osumljenca do žrtve* (Elektronsko pridobljen vir na podlagi osebnega zaprosila). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- MNZ, Policija. (2012c). *Tabela 2: Število obravnavanih KD Umora in Uboja od leta 2000–2011, kjer so bile žrtve moškega spola - glede na dokončanost KD in zabeležen odnos osumljenca do žrtve* (Elektronsko pridobljen vir na podlagi osebnega zaprosila). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.

41. Mouzus, J. (2001). Femicide in Australia: Findings from the National Homicide Monitoring Program. V J. Radford in D. E. H. Russell (ur.). *Femicide: The politics of woman killing* (str. 166–175). Buckingham: Open University Press.
42. Mygind Leth, P. (2009). Intimate partner homicide. *Forensic Science, Medicine, and Pathology*, 5(3), 199–203.
43. Pešić, V. (1972). *Ubistva u Jugoslaviji*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
44. Plesničar, M. M. in Petrovec, D. (2012). Zločin in kazni pri ženskah: odmera kazni storilkam kaznivega dejanja umora. V M. M. Plesničar (ur.), *Nežnejši spol? Ženske, nasilje in kazenskopravni sistem* (str. 51–84). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
45. Polk, K. (1994). *When men kill: Scenarios of masculine violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
46. Price, L. S. (2005). *Feminist frameworks: Bulding theory on violence against women*. Canada: Fernwood.
47. Programme Daphne III – 2007. (2010). *Estimation of intimate partner violence related mortality in Europe – IPV EU_Mortality: Synthesis of the scinetrifka report*. Daphne.
48. Radford, J. in Russell, E. H. D. (1992). *Femicide: The politics of woman killing*. Buckingham: Open University Press.
49. Russell, D. E. H. in Harmes, R. A. (2001). *Femicide in global perspective*. New York: Teachers College Press.
50. Serran, G. in Firestone, P. (2004). Intimate partner homicide: A review of the male proprietariness and self-defense theories. *Aggression and Violent Behavior*, 9(1), 1–15.
51. Smith, P. H., Moracco, K. E. in Butts, J. (1998). Partner homicide in context: A population-based perspective. *Homicide Studies*, 2(4), 400–421.
52. Sterle, J. (1999). Umori v Sloveniji v letih 1990–1997. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(4), 351–364.
53. Stout, K. (2001). Intimate femicide: A national demographic overview. V J. Radford in D. E. H. Russell (ur.), *Femicide: The politics of woman killing* (str. 41–49). Buckingham: Open University Press.
54. Taylor, R. in Jasinski, J. L. (2011). Femicide and the feminist perspective. *Homicide Studies*, 15(4), 341–362.
55. Temnik, S. (2006). Partnerska ljubosumnost v odnosu do čustvene navezanosti in seksualnosti. *Psihološka obzorja*, 15(3), 5–18.
56. United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2011). *Global study on homicide. Trends/Contexts/Dat*. Pridobljeno na http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/Homicide/Globa_study_on_homicide_2011_web.pdf
57. Veselič, Š. (2004). Nasilje nad ženskami v družini – najpogostejša oblika nasilja nad ženskami. V V. Jalušič in D. Zagorac (ur.), *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti* (str. 179–205). Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut.
58. Voglar, M. (1997). Družinski umori v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(1), 51–62.
59. Wilson, M. in Daly, M. (1992). Till death us do part. V J. Radford in D. E. H. Russell (ur.). *Femicide: The politics of woman killing* (str. 83–98). Buckingham: Open University Press.
60. Wilson, M. in Daly, M. (1998). Sexual rivalry and sexual conflict: Recurring themes in fatal conflicts. *Theoretical Criminology*, 2(3), 291–310.
61. Zakon o preprečevanju nasilja v družini. (2008). *Uradni list RS*, (16/08).
62. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (UPB). (2004). *Uradni list RS*, (69/04).

Intimate Partner Homicides in Slovenia and their Gender-specific Differences

Jasna Podreka, Bachelor of Science in History and Sociology of Culture, Junior Researcher,
Department of Sociology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia. E-mail: jasnapodreka@gmail.com

The type of homicide in which gender-specific differences have great significance, indicated by international studies and statistical data for Slovenia, is undoubtedly the one that occurs in heterosexual intimate partner relationships (former or current). The latter suggests that women are significantly more likely than men to experience this type of homicide and it is the leading cause of violent death for women in all parts of the world. In the majority of cases of intimate partner homicides or attempted homicides, female partners have experienced prior domestic violence. Therefore, intimate partner violence is understood as the major risk factor for intimate partner homicide. The research on this typology of homicide and attempted homicide conducted by analyzing criminal court files had shown that there are significant gender-specific differences in dynamics, causes and inducements, which indicates that these crimes should be understood in the context of the unequal distribution of power between men and women in society.

Keywords: murders, homicides, attempted murders, attempted homicides, intimate partner violence, gender differences, power, domination

UDC: 343.611(497.4)